

AGROBIZNES, FAN VA TEXNOLOGIYALAR

ILMIY-AMALIY
ELEKTRON
JURNALI

Агробизнес, наука и технологии

Agribusiness, science and technology

ISSN:
3060-5245

Toshkent-2026

Platform & workflow by
OJS / PKP

BOSH MUHARRIR

Oblomuradov Narzullo Naimovich – i.f.d. (DSc), professor.

Bosh muharrir o'rinbosarlari:

Islamov Soxib Yaxshibekovich – q.x.f.d. (DSc), professor.

Sultonov Kamoliddin Sadriddinovich – q.x.f.d. (DSc), professor.

Farmonov To'liqin Xayitmurodovich – i.f.d. (DSc), professor.

Muharrir:

Beglayev Uchqun Xurramovich – i.f.f.d. (PhD), dotsent.

Tahrir hay'atining xalqaro a'zolari:

Kusainov Xalel Xaymullayevich – i.f.d. professor (Qozog'iston davlat texnologiya universiteti)

Vilija Aleknevičienė – i.f.d. professor (Universitet Vitovta Velikogo)

Gilbert Ludwig – professor, (Jamk University of Applied Sciences)

Bobojonov Ixtiyor Baxtiyorovich – i.f.d. professor (Germaniyaning Leybnits nomidagi Markaziy Osiyoda qishloq xo'jaligini rivojlantirish instituti (IAMO))

Daiva Makutenene – professor, (Vitautes Magnus universiteti, Litva)

Xaitboyeva Nargiza Alikulovna – i.f.d. dotsent (Tojikiston davlat huquq, biznes va siyosat universiteti)

Tahrir hay'ati:**08.00.00-Iqtisodiyot fanlari:**

Gulyamov Saidasror Saidaxmedovich – i.f.d. (DSc), professor;

Saidov Muxammad-Ali Xakimovich – i.f.d. (DSc), professor;

Rustamova Iroda Baxramjanovna – i.f.d. (DSc), professor;

Ochilov Ilhom Sayitqulovich – i.f.d. (DSc), professor;

Askarov Nazimjon Niyozovich – i.f.d. (DSc), professor;

Abdullayev Altinbek Yangibayevich – i.f.d. (DSc), professor;

Boltayev Abror Sayitmuradovich – i.f.d. (DSc), dotsent;

Abduvasikov Abdulaziz Abdulazizovich – i.f.n. professor;

Mamadiyarov Dilshad Uralovich – i.f.n. dotsent;

Achilov Mashrab Ulug'bekovich – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Galimova Feryuza Rafikovna – i.f.n. dotsent;

Odilova Dilnozaxon Barnayevna – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Yangiboyev Dilshod G'ulomovich – i.f.f.d. (PhD);

Saidova Dildora Nurmatovna – i.f.n. dotsent;

Dexkanova Nilufar Sagdullayevna – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Roziqov Jahongir Mustaqim o'g'li – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Boltayev Nurali Shiramatovich – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Ibragimova Madina Ismoilovna – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Javlijev Nuriddin Bektemir o'g'li – i.f.f.d. (PhD).

06.00.00-Qishloq xo'jaligi fanlari:

Shokirov Alisher Djuraboyevich – q.x.f.d. (DSc), professor;

Mardanov Husniddin Xolbozorovich – q.x.f.d. (DSc);

Abdiyev Fozil Rashidovich – q.x.f.d. (DSc);

Sattorov Maqsud Axtamovich – q.x.f.d. (DSc);

Yuldashov Nurbek Ergashovich – v.f.d. (DSc);

Xalmirzayev Dilmurad Kamilovich – q.x.f.d. (DSc), dotsent;

Namazov Ixtiyor Choriyevich – q.x.f.d. (DSc), professor;

Xudayqulov Jonibek Bozarovich – q.x.f.d. (DSc), professor;

Eshonqulov Jamoliddin Saporboy o'g'li – q.x.f.d. (DSc), professor;

Abdullayev Anvar Kodirullayevich – b.f.n., katta ilmiy xodim;

Atabayev Ma'ruf Maxmudovich – q.x.f.n. professor;

Safarov Asqar Asadullayevich – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;

Mustafakulov Davron Mamatqulovich – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;

Kasimov Botir Sadriddinovich – q.x.f.f.d. (PhD);

Akramov Umidilla Ikramdjanovich – q.x.f.n. dotsent;

Elboboyev Abdug'ani Shuxrat o'g'li – q.x.f.f.d. (PhD);

Muxammadov Yo'ldoshbek Akmal o'g'li – q.x.f.f.d. (PhD);

Maxmudova Shaxnoza Abdufattaxovna – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;

Idrisov Xusanjon Abdujabborovich – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent.

MUASSIS

Toshkent davlat agrar
universiteti

ALOQA UCHUN MA'LUMOTLAR

Manzil: Toshkent viloyati, Qibray tumani, Universitet ko'chasi, 2-uy.

Jurnalning telegram manzili:

t.me/agrobiznes_elektronjurnal

E-mail: licht-1989@mail.ru

Jurnalning rasmiy sayti:

<https://www.agrobiznesjournal.uz>

Tel: +(998) 93 439 30 00

JURNALNING ILMIYLIGI:

Ma'lumot uchun, OAK
Rayosatining 30.11.2024-yildagi
№364/5-sonli qarori bilan
08.00.00-Iqtisodiyot fanlari
bo'yicha, 08.05.2025-yildagi
№370/5-sonli qarori bilan
06.00.00-Qishloq xo'jaligi fanlari
bo'yicha "Dissertatsiyalar asosiy
ilmiy natijalarini chop etish
tavsiya etilgan milliy ilmiy
nashrlar ro'yxati"ga kiritilgan.

Elektron nashr, 261-sahifa.
2026-yil, oktabr.

MUNDARIJA

KONSTANTIN IVANOVICH KURPAYANIDI

Green energy transition in Central Asia: capacity growth, technological diversification and system constraints.....11

TURSUNKULOVA GULCHIROY BURXONOVNA

Meva-sabzavotchilik korxonalarida biologik aktivlarni hisobga olishni xalqaro standartlar asosida takomillashtirish.....24

MO'MINOV ABDUVALI AKBARALIEVICH, DJO'RAEV MUQIMJON YAQUBJONOVICH

Tritikale seleksiyasida molekulyar markerlardan foydalanishning iqtisodiy samaradorligi: QTL, SSR, SNP va KASP yondashuvlari asosida.....30

KARIMOV NURBEK DEXKANOVICH

Yeryong'oq yetishtirishda oqqanotga qarshi kimyoviy himoya tadbirlarining iqtisodiy samaradorligini baholash.....43

SAYIPOV BEGZOD RAHIMOVICH

Valyuta kursi tebranishlari indeksini hisoblash va baholash.....53

KARIMOV NURBEK DEXKANOVICH

Yeryong'oq ekinlarida o'rgimchak kanaga qarshi kimyoviy kurash choralarining iqtisodiy samaradorligini baholash.....63

SHOMURODOV TOHIR BOYMUROD O'G'LI

Oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda aholi daromadlarining o'rni haqidagi nazariy yondashuvlar.....73

МУСТАФОКУЛОВА ЗАРИФА

Сравнительный анализ лидерства в условиях кризиса и роль молодых лидеров в развитии.....80

BOZOROVA MUHABBAT TOXTAYEVNA

Korxonalarda davr xarajatlarining iqtisodiy mohiyati, mazmuni va tasnifi.....87

RAXIMJONOVA SHOHSANAM BAXODIROVNA

Davlat-xususiy sheriklik asosida ijtimoiy soha infratuzilmasini rivojlantirishda "Value for Money" (VfM) baholash mexanizmini takomillashtirish.....95

QURBANOVA OYDIN TO'LQIN QIZI

Ishlab chiqarish korxonalari raqobatbardoshligini baholashning integral ko'rsatkichini shakllantirish.....101

SADIKOVA SHOHIDA OBIDQUL QIZI

O'zbekistonda piyoz yetishtirishning iqtisodiy o'rni va samaradorligi.....108

XAKIMOV RASHID

Oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlashda sun'iy intellekt va raqamli texnologiyalarning o'rni va samaradorligi.....119

TOJIMATOV IZZATBEK IKROMALI O'G'LI

Don mahsulotlari ishlab chiqarish korxonalarida intellektual marketing strategiyasini boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish.....133

SODIQOVA GAVHAR XAYRULLA QIZI

Xodimlarni boshqarishda raqamli texnologiyalardan foydalanish samaradorligi.....142

ERGASHEV ASADBEK ULUG'BEK O'G'LI, TURSUNOV G'IYOS SUNNAT O'G'LI

Meva-sabzavotlarni qayta ishlashda hosil bo'ladigan ikkilamchi resurslarni biotexnologik qayta ishlash va ulardan samarali foydalanish.....148

RASULOV XAMIDJON YAKUBOVICH

Raqamli texnologiyalar va CRM tizimlarining kichik biznesdagi o'rni.....155

BOZOROVA MUHABBAT TOXTAYEVNA

Korxonalarda davr xarajatlarini buxgalteriya hisobini tashkil etish va uning tahlili.....168

YULDASHOV ABDUMALIK ILXOMOVICH

Ekoturizmning hududiy iqtisodiy rivojlanishga ta'sirini ekonometrik baholash.....185

YULDASHOV ABDUMALIK ILXOMOVICH

Ekoturizmning hududiy iqtisodiy rivojlanishdagi rolini baholashning nazariy-metodologik asoslari.....192

MUHAMMADIEV NAUFALBEK AZIZXON O'G'LI

Elektron tijoratda sun'iy intellektdan foydalanishning kichik biznes savdo hajmiga ta'siri.....202

АБДУЛЛАЕВ АКМАЛЖОН АБДУЖАЛИЛОВИЧ

Процедура нормирования частных показателей при оценке ресурсного потенциала аграрного сектора: сравнительный анализ методов и обоснование выбора.....210

XASANOVA RUXSORA RASULJON QIZI

O'zbekistonda elektron tijoratni rivojlantirishning hududiy xususiyatlari va iqtisodiy samaradorligini oshirish.....223

UMAROVA XUSNORA DILMUROD QIZI

Orolbo'yi mintaqasida xizmat ko'rsatish korxonalarini moslashuvchan (adaptiv) boshqarishning ma'lumotlarga asoslangan modelini takomillashtirish.....229

АБДУЛЛАЕВ АКМАЛЖОН АБДУЖАЛИЛОВИЧ, ХОЛБЕКОВ ЖУРЪАТ АБДИНАБИЕВИЧ

Теоретико-методологические основы оценки ресурсного потенциала аграрного сектора: концептуальный подход и методика интегральной оценки.....234

UMARALIYEV DIYORBEEK SHUKIRALI O'G'LI

Tomchilatib sug'orish texnologiyasini joriy etishning fermer xo'jaliklari xarajat va daromadlariga ta'siri: subsidiya samaradorligining iqtisodiy bahosi (2019–2025 yillar).....247

MIRAXMEDOVA KAMOLA

O'zbekistonda turizm korxonalarini strategik boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish.....254

RAVSHANOVA ORZIGUL INOYAT QIZI

O'zbekistonning xalqaro soliq tizimiga integratsiyasi: BEPS minimum standartlari va ularning milliy soliq siyosatidagi ahamiyati.....261

O'ZBEKISTONNING XALQARO SOLIQ TIZIMIGA INTEGRATSIYASI: BEPS MINIMUM STANDARTLARI VA ULARNING MILLIY SOLIQ SIYOSATIDAGI AHAMIYATI

RAVSHANOVA ORZIGUL INOYAT QIZI

O'zbekiston Milliy Metrologiya Instituti direktor o'rinbosari,
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti mustaqil tadqiqotchisi

E-mail: orzigulravshanova92@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0009-8711-9074>

Annotatsiya. Mazkur maqolada xalqaro soliqqa tortish tizimining transformatsiyasi va O'zbekistonning ushbu jarayonga integratsiyasi BEPS (soliq bazasining yemirilishi va foydaning soliqqa tortishdan bo'yin tovlash maqsadida boshqa yurisdiksiyalarga ko'chirilishi) tashabbusining to'rtta minimal standarti — 5-, 6-, 13- va 14-harakatlar asosida tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy savoli shundan iborat: nima sababdan BEPS bo'yicha 15 ta harakat ichidan aynan ushbu to'rtta yo'nalish minimal standart maqomiga ega bo'ldi va ularni rivojlanayotgan mamlakatlar, xususan, O'zbekiston sharoitida joriy etish qanday iqtisodiy va institutsional natijalarni ta'minlashi mumkin? Maqolada BEPS muammosi faqat transmilliy korxonalarining agressiv soliq rejalashtirishi bilan cheklanmay, balki davlatlarning soliq tizimlari o'rtasidagi tafovutlar, xalqaro axborot nomutanosibligi va soliq shartnomalaridagi bo'shliqlardan kelib chiqadigan tizimli muammo sifatida ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: soliq bazasining yemirilishi va foydaning boshqa yurisdiksiyalarga ko'chirilishi, minimal standartlar, 5-harakat, 6-harakat, 13-harakat, 14-harakat, inklyuziv doira, O'zbekiston, mamlakatlar kesimidagi hisobot, transfer narxlash, soliq shartnomalaridan suiste'mol qilish, soliq qarorlari, o'zaro kelishuv tartibi, birinchi ustun, ikkinchi ustun.

Аннотация. В данной статье анализируются трансформация международной системы налогообложения и интеграция Узбекистана в этот процесс на основе четырёх минимальных стандартов инициативы BEPS (Base Erosion and Profit Shifting — размывание налоговой базы и перемещение прибыли): Действий 5, 6, 13 и 14. Основной исследовательский вопрос заключается в следующем: почему именно эти четыре направления из пятнадцати действий BEPS получили статус минимальных стандартов и каких экономических и институциональных результатов можно ожидать от их внедрения в развивающихся странах, в частности в Узбекистане? В статье проблема BEPS рассматривается не только как следствие агрессивного налогового планирования транснациональных корпораций, но и как системная проблема, обусловленная различиями между налоговыми системами государств, международной информационной асимметрией и пробелами в налоговых соглашениях.

Ключевые слова: размывание налоговой базы и перемещение прибыли, минимальные стандарты, Действие 5, Действие 6, Действие 13, Действие 14, Инклюзивная структура, Узбекистан, отчётность в разрезе стран, трансфертное ценообразование, злоупотребление налоговыми соглашениями, налоговые решения, процедура взаимного согласования, Первый компонент, Второй компонент.

Abstract. This article examines the transformation of the international tax system and Uzbekistan's integration into this process through four minimum standards of the Base Erosion and Profit Shifting (BEPS) initiative: Actions 5, 6, 13, and 14. The main research question is why these four areas, out of the fifteen BEPS Actions, were designated as minimum standards and what economic and institutional outcomes their implementation may generate in developing countries, particularly Uzbekistan. The article considers BEPS not merely as a consequence of aggressive tax planning by multinational enterprises, but as a systemic problem arising from differences between national tax systems, international information asymmetry, and gaps in tax treaties.

Keywords: Base Erosion and Profit Shifting (BEPS), minimum standards, Action 5, Action 6, Action 13, Action 14, Inclusive Framework, Uzbekistan, country-by-country reporting, transfer pricing, treaty abuse, tax rulings, Mutual Agreement Procedure (MAP), Pillar One, Pillar Two.

KIRISH

Global iqtisodiyotda kompaniyaning iqtisodiy faoliyati bilan uning yuridik joylashuvi o'rtasidagi bog'liqlik avvalgidek oddiy emas. Transmilliy korxona bir mamlakatda boshqaruv markaziga, boshqa davlatda ishlab chiqarish quvvatiga, uchinchi yurisdiksiyada intellektual mulkka, yana bir mamlakatda esa asosiy iste'molchilariga ega bo'lishi mumkin. Raqamli biznes modellarida esa kompaniya bozorda katta daromad olishi uchun o'sha mamlakatda yirik zavod, ofis yoki xodimlar tarmog'iga ega bo'lishi ham shart emas. Natijada "foyda qayerda yaratiladi?", "qaysi davlat soliqqa tortish huquqiga ega?" va "transmilliy guruhning haqiqiy soliq yuki qanday aniqlanadi?" degan savollar milliy soliq siyosatining chegarasidan chiqib, xalqaro muvofiqlashtirish masalasiga aylandi.

BEPS loyihasi aynan shu uzilishdan kelib chiqadi. Foydani ko'chirish va soliq bazasining yemirilishi turli mamlakatlar qoidalaridagi farqlardan foydalanish, foydani iqtisodiy faoliyat bilan yetarli darajada bog'lanmagan yurisdiksiyaga yo'naltirish, shartnoma imtiyozlaridan sun'iy foydalanish yoki soliq ma'muriyatining xalqaro guruh haqidagi axboroti cheklanganidan foydalanish orqali yuzaga kelishi mumkin.

"Минимальные стандарты BEPS" materialida BEPS amaliyotlari yiliga 100–240 mlrd AQSh dollari miqdorida soliq tushumlari yo'qotilishi bilan bog'lanishi va bu global korporativ daromad solig'i tushumlarining taxminan 4–10 foiziga tengligi ko'rsatilgan[1].

Rivojlanayotgan davlatlar uchun muammo yanada keskin. Taqdim etilgan materialda bunday davlatlar davlat daromadlarida korporativ daromad solig'iga nisbatan ko'proq tayanishi mumkinligi qayd etiladi. Demak, yirik kompaniya foydasining sun'iy ravishda boshqa yurisdiksiyaga ko'chirilishi faqat soliq hisob-kitobining texnik masalasi emas, u davlat byudjeti barqarorligi va davlatning jamoat xizmatlarini moliyalashtirish imkoniyatiga ta'sir qiladi.

OECD/G20 BEPS tizimida 15 ta Action mavjud bo'lsa-da, Action 5, 6, 13 va 14 alohida minimum standart sifatida shakllantirildi. Maqolada shu to'rtta yo'nalish "BEPS Project – Minimum Standards" tarkibida ajratilgan. Bu tasnifning mohiyati shundaki, mazkur standartlarni barcha tegishli yurisdiksiyalarda qo'llash zarur, aks holda bir davlatdagi bo'shliq boshqa davlatlarning siyosati samarasini kamaytirishi mumkin.

O'zbekiston uchun bu masala nazariy emas. Mamlakat 2023-yil 9-iyunda OECD/G20 Inclusive Framework on BEPSga qo'shildi. O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasining rasmiy manbalariga ko'ra O'zbekiston BEPSning 15 ta Actioni va Two-Pillar Solution bo'yicha xalqaro hamkorlikda ishtirok etayotgani, 2026-yil 15-iyulda esa MAACni imzolagani qayd etiladi. Demak, O'zbekiston xalqaro soliq islohotlarini tashqaridan kuzatuvchi davlat emas, balki ushbu tizimni bosqichma-bosqich milliy amaliyotga olib kirayotgan davlatga aylanmoqda.

Maqolaning maqsadi to'rtta minimum standartni sanab berish emas. Asosiy maqsad — ularning iqtisodiy mantiqini ochish, rivojlanayotgan mamlakatlar uchun ahamiyatini ko'rsatish, O'zbekistonning mavjud holatini OECD

baholashlari bilan bog'lash va xalqaro standartlarning milliy soliq tizimida qanday ishlashi kerakligini asoslash

Tadqiqot muammosi xalqaro soliq standartlari bilan milliy soliq siyosati o'rtasidagi institutsional uzilishdan kelib chiqadi. Bir tomondan, xalqaro hamjamiyat MNElarning soliq bazasini yemirishiga qarshi umumiy qoidalarini ishlab chiqmoqda. Ikkinchi tomondan, rivojlanayotgan davlatlarning soliq ma'muriyati, IT infratuzilmasi, malakali kadrlari va xalqaro nizolarni yuritish tajribasi bir xil emas. Shuning uchun bir xil standartni barcha mamlakatlarda bir xil tezlikda va bir xil usulda joriy qilish amalda mumkin emas.

1. Nima sababdan aynan 5, 6, 13 va 14–harakatlar (actions) minimum standart sifatida ajratilgan?

2. Ushbu to'rtta standart o'rtasidagi iqtisodiy va institutsional bog'liqlik nimada?

3. Rivojlanayotgan davlatlar uchun ularning asosiy foydasi va ehtimoliy xarajatlari nimalardan iborat?

4. O'zbekiston ushbu standartlarning qaysi bosqichida turibdi?

5. O'zbekiston uchun xalqaro standartlarni formal qabul qilishdan ularni amalda ishlatishgacha bo'lgan yo'l qanday bo'lishi kerak?

Maqolaning ilmiy yangiligi minimum standartlarni alohida texnik choralar sifatida emas, yagona institutsional zanjir sifatida talqin qilishdan iborat: Action 5 — shaffoflik; Action 6 — shartnoma imtiyozlarini himoya qilish; Action 13-global axborot; Action 14 — nizolarni hal qilish. Ushbu zanjir soliq ma'muriyatining “ko'rish — baholash — qaror qilish — nizoni hal qilish” siklini yaratadi.

ADABIYOTLAR SHARHI

BEPS bo'yicha adabiyotlarni shartli ravishda uch guruhga ajratish mumkin. Birinchi guruh xalqaro soliq raqobati, foydani ko'chirish va soliq bazasining yemirilishini nazariy jihatdan tushuntiradi. Ikkinchi guruh BEPSdan keyingi institutsional mexanizmlarni — treaty abuse, transfer pricing, axborot almashinuvi va MAPni — o'rganadi. Uchinchi guruh esa rivojlanayotgan mamlakatlarning standartlarni joriy qilish salohiyati, ma'muriy xarajatlari va texnik yordamga ehtiyojini tahlil qiladi.

OECDning 2025-yilgi “A Decade of the BEPS Initiative” hisobotida to'rtta minimum standartning xalqaro miqyosdagi natijalari umumlashtirilgan: 300 dan ortiq preferential regime ko'rib chiqilgan, BEPS xavfi aniqlangan rejimlarning deyarli barchasi o'zgartirilgan yoki bekor qilingan; Action 6 bo'yicha bitimlarning 95 foizdan ortig'i mos yoki moslashtirish yo'lida, 120 ta yurisdiksiyada CbCR qonunchiligi mavjud, 4 650 ga yaqin bilateral exchange relationship ishlamoqda, 500 dan ortiq shartnoma samarali MAP qoidalarini o'z ichiga olgan.

Taqdim etilgan OECD 2025 materialining yana bir muhim jihati progress bilan birga ma'muriy yukni kamaytirishdir. 2025-yil aprelidagi Inclusive Framework qarorlarida 5 - harakat monitoringining ayrim qismlarini uch yillik siklga o'tkazish, 6 - harakat bo'yicha peer-review davriyligini kamaytirish va

rivojlanayotgan mamlakatlarga texnik yordamni kuchaytirish kabi choralar ko'rsatilgan.

OECD materiallari O'zbekistonda BEPS bo'yicha xalqaro standartlarni joriy etish holati alohida yo'nalishlar kesimida farqlanishini ko'rsatadi. Xususan, 5-harakat doirasida 2024-yilda o'tkazilgan baholash natijalariga ko'ra, O'zbekistonga kelgusida chiqariladigan soliq qarorlari (future rulings) bo'yicha axborot almashinuvi amalga oshirilishi lozim bo'lgan barcha potensial yurisdiksiyalarni aniqlash hamda tegishli axborotni belgilangan muddatlarda almashish jarayonlarini yakunlash tavsiya etilgan.

6-harakat doirasida O'zbekistonning amaldagi 55 ta ikki tomonlama soliq shartnomasidan faqat 5 tasi minimal standart talablariga muvofiq deb baholangan. 13-harakat bo'yicha mamlakatlar kesimidagi hisobotlarni (Country-by-Country Reporting — CbCR) taqdim etish talabi hali joriy etilmagan. 14-harakat yo'nalishida esa O'zbekiston nizolarni hal etish mexanizmlarining samaradorligini baholashga qaratilgan o'zaro baholash jarayonidan hali o'tmagan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda institutsional tahlil, qiyosiy tahlil, alohida holatni o'rganish (case-study) hamda normativ-huquqiy hujjatlarning kontent-tahlili usullaridan foydalanildi. Tadqiqotning empirik bazasini OECDning BEPS bo'yicha minimal standartlariga oid o'zaro baholash materiallari, O'zbekiston bo'yicha mamlakat kesimidagi baholash hisobotlari, shuningdek, “Минимальные стандарты BEPS” nomli tahliliy va vizual materiallar tashkil etdi.

Tahlil to'rt bosqichda amalga oshirildi. Birinchi bosqichda har bir minimal standartning yechimiga qaratilgan iqtisodiy muammo aniqlandi. Ikkinchi bosqichda tegishli xalqaro mexanizmning mazmuni va ishlash tamoyillari o'rganildi. Uchinchi bosqichda O'zbekistonda mazkur standartlarning joriy etilish holati mavjud hujjatlar va baholash materiallari asosida tahlil qilindi. To'rtinchi bosqichda esa standartlarni milliy qonunchilik va amaliyotga samarali tatbiq etish bo'yicha institutsional takliflar ishlab chiqildi.

Tadqiqot davomida muhim metodologik farqlashga rioya qilindi: OECD/G20ning BEPS bo'yicha inklyuziv doirasiga (Inclusive Framework) a'zolik, xalqaro majburiyatlarning mavjudligi, xalqaro standartlarning milliy qonunchilikka joriy etilishi va ularning amaliyotda qo'llanilishi o'zaro bog'liq, biroq mazmunan farqli tushunchalar sifatida ko'rib chiqildi. Bu yondashuv O'zbekistonning xalqaro standartlarga qo'shilish holatini ularning milliy darajada to'liq va samarali amalga oshirilganligi bilan tenglashtirmaslik imkonini berdi.

TAHLIL VA NATIJALAR MUHOKAMASI

BEPSni faqat “kompaniya soliqni kamroq to'lamoqchi” degan izoh bilan cheklab bo'lmaydi. Asosiy muammo kompaniya faoliyati bir nechta yurisdiksiyaga tarqalgan paytda soliq tizimlari o'rtasidagi farqlardan foydalanish imkoniyatining paydo bo'lishidir. Masalan, bosh ofis Germaniyada, ishlab

chiqarish Xitoyda, katta bozor O'zbekistonda, intellektual mulk esa boshqa yurisdiksiyada bo'lishi mumkin. Agar foyda iqtisodiy faoliyatga mos ravishda taqsimlanmasa, soliq bazasining bir qismi past solikli yurisdiksiyaga ko'chishi mumkin.

Bosh ofis Germaniyada, ishlab chiqarish Xitoyda, katta bozor O'zbekistonda, daromad €2 mlrd va bir yurisdiksiyada samarali soliq stavkasi 5 foiz. Bu yerda BEPS "foyda sun'iy ko'chirilganmi?", Pillar One "bozor mamlakatida ham soliqqa tortish huquqi bo'lishi kerakmi?", Pillar Two esa "5 foizlik samarali stavka 15 foizlik minimum bilan qanday taqqoslanadi?" degan savollarni qo'yadi.

BEPS bo'yicha minimal standartlarning iqtisodiy mohiyati shundan iboratki, bir mamlakatdagi tartibga solish bo'shliqlari boshqa mamlakatlarga ham salbiy iqtisodiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Masalan, ayrim davlatlar soliq qarorlari (tax rulings) bo'yicha axborot almashish tizimida shaffoflikni ta'minlasa-yu, boshqalari tegishli ma'lumotlarni taqdim etmasa, xalqaro axborot almashinuvi samaradorligi pasayadi. Xuddi shuningdek, ayrim davlatlar soliq shartnomalaridan suiiste'mol qilishning (treaty abuse) oldini olish choralari kuchaytirib, boshqalari bunday qoidalarni joriy etmasa, soliq to'lovchilar shartnomalar tarmog'idagi mavjud tafovutlardan foydalanish imkoniyatiga ega bo'lishi mumkin. Mamlakatlar kesimidagi hisobotlarni (Country-by-Country Reporting — CbCR) faqat ayrim yurisdiksiyalarda joriy etish esa soliq ma'muriyatlari o'rtasidagi axborot nomutanosibligini saqlab qoladi. Bundan tashqari, o'zaro kelishuv tartibi (Mutual Agreement Procedure — MAP) bir davlatda samarali, boshqa davlatda esa yetarlicha rivojlanmagan bo'lsa, xalqaro soliq nizolarini hal etish jarayoni cho'zilishi mumkin.

OECDning 2025-yilgi hisobotida ham ushbu muammolarni cheklash nuqtayi nazaridan to'rtta BEPS minimal standartining barcha tegishli yurisdiksiyalarda izchil joriy etilishi muhimligi ta'kidlanadi. Mazkur yondashuv xalqaro soliq tizimida muvofiqlikni ta'minlash, davlatlar o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish va bir mamlakatdagi tartibga solish kamchiliklarining boshqa mamlakatlarga salbiy ta'sirini kamaytirishga qaratilgan.

Harakatni soliq imtiyozlarini bekor qilishga qaratilgan chora sifatida talqin qilish noto'g'ri. Zero, barcha soliq preferensiyalari ham zararli hisoblanmaydi. Davlat investitsiyalarni jalb qilish, innovatsion faoliyatni rivojlantirish yoki strategik tarmoqlarni qo'llab-quvvatlash maqsadida soliq imtiyozlarini joriy etishi mumkin. Muammo bunday imtiyozlar real iqtisodiy faoliyat bilan yetarlicha bog'lanmagan, shaffoflik talablariga javob bermaydigan yoki boshqa davlatlarning soliq bazasini sun'iy ravishda o'ziga jalb qilish vositasiga aylangan hollarda yuzaga keladi. Shu sababli bu harakatning asosiy maqsadi soliq imtiyozlarini umumiy tarzda cheklash emas, balki zararli soliq amaliyotlarining oldini olish, soliq tizimida shaffoflikni ta'minlash va soliq preferensiyalarining real iqtisodiy faoliyat bilan bog'liqligini kuchaytirishdan iborat.

Harakat doirasida uchta asosiy komponent ajratiladi: preferensial soliq rejimlarini (preferential tax regimes) baholash, iqtisodiy mazmun (substance) va shaffoflik (transparency) talablarini qo'llash hamda ayrim soliq qarorlari (tax

rulings) bo'yicha axborotni tashabbuskorlik asosida almashish (spontaneous exchange of information). Mazkur komponentlar 5 - harakat faqat soliq stavkalari yoki imtiyozlar miqdorini tartibga solish bilan cheklanmasligini ko'rsatadi. Aksincha, uning asosiy e'tibori soliq imtiyozlarining real iqtisodiy faoliyat bilan bog'liqligini ta'minlash, zararli soliq amaliyotlarining oldini olish va soliq qarorlari bo'yicha shaffoflikni oshirishga qaratilgan.

"Substance" talabi alohida muhim. Agar kompaniya imtiyozdan foydalanayotgan bo'lsa, lekin tegishli real iqtisodiy faoliyat deyarli mavjud bo'lmasa, imtiyozning asosiy iqtisodiy maqsadi savol ostida qoladi. Rivojlanayotgan davlat uchun muammo yanada nozik: investitsiya uchun raqobat qilish kerak, lekin haddan tashqari preferensiyalar uzoq muddatda soliq bazasini qisqartirishi mumkin.

OECDning 2024-yilda O'zbekiston bo'yicha o'tkazgan baholash natijalari mamlakatda soliq qarorlari (tax rulings) yuzasidan axborot almashish tizimi shakllanayotganini ko'rsatadi. Biroq, kelgusida chiqariladigan soliq qarorlari (future rulings) bo'yicha axborot almashinuvi amalga oshirilishi lozim bo'lgan barcha potensial yurisdiksiyalarni aniqlash jarayonini yakunlash, shuningdek, tegishli axborotni belgilangan shakl va muddatlarda almashish tartib-taomillarini to'liq joriy etish zarurligi qayd etilgan. Shu bilan birga, baholashda O'zbekistonda axborotni tashabbuskorlik asosida almashish (spontaneous exchange of information) uchun zarur ichki huquqiy asos mavjudligi hamda soliq qarorlarini qayta ko'rib chiqish va nazorat qilish (review/supervision) mexanizmlari minimal standart talablariga muvofiqligi ta'kidlangan.

Bu O'zbekiston uchun shuni anglatadiki, asosiy vazifa soliq imtiyozlarini shunchaki qisqartirish emas. Muhim vazifa — imtiyozlarning iqtisodiy natijasini baholash, ularning xalqaro ta'sirini ko'rish va tegishli axborotni o'z vaqtida almashish imkonini yaratish.

OECDning global baholash natijalariga ko'ra, BEPS bo'yicha zararli soliq amaliyotlariga qarshi kurashish doirasida 300 dan ortiq preferensial soliq rejimi ko'rib chiqilgan. Baholash natijasida BEPS xavfi aniqlangan rejimlarning deyarli barchasi qayta ko'rib chiqilgan, o'zgartirilgan yoki bekor qilingan. Shuningdek, 2024-yilgi hisobotda 28 500 dan ortiq soliq qarori (*tax ruling*) aniqlangani va ular bo'yicha 64 000 dan ortiq axborot almashinuvi amalga oshirilgani qayd etilgan. Ushbu ko'rsatkichlar Action 5 doirasida soliq shaffofligini oshirish va zararli soliq amaliyotlari bilan bog'liq xavflarni kamaytirishda xalqaro hamkorlik muhim ahamiyatga ega ekanini ko'rsatadi.

Soliq shartnomalari ikki karra soliqqa tortishni kamaytirish uchun yaratilgan. Biroq shartnoma imtiyozidan faqat soliqni kamaytirish maqsadida foydalanadigan vositachi tuzilma paydo bo'lsa, shartnoma o'z iqtisodiy maqsadidan chetga chiqadi. Bu treaty shopping muammosidir.

Harakat doirasida soliq shartnomalarini suiiste'mol qilishning oldini olishga qaratilgan himoya choralari ikki asosiy yondashuvni o'z ichiga oladi. Birinchisi, ikki karra soliqqa tortishni bartaraf etish maqsadini ifodalovchi shartnomaviy qoidalarni belgilash bo'lsa, ikkinchisi, shartnoma imtiyozlaridan noqonuniy yoki

asossiz foydalanishning oldini oluvchi aniq normalarni joriy etishdan iborat. Amaliyotda ushbu maqsadlarga erishishda, xususan, asosiy maqsadni aniqlash testi (Principal Purpose Test — PPT) va imtiyozlardan foydalanish huquqini cheklash qoidalari (Limitation on Benefits — LOB) muhim ahamiyat kasb etadi. PPT bitim yoki tuzilmaning asosiy maqsadlaridan biri shartnoma imtiyozini qo'lga kiritish bo'lgan holatlarni aniqlashga xizmat qilsa, LOB qoidalari bunday imtiyozlardan foydalanish huquqini muayyan mezonlar asosida cheklaydi.

Ilmiy nuqtayi nazardan muhim jihat shundaki, shartnomalar sonining ko'pligi o'z-o'zidan xalqaro soliq tizimining samarali ekanini bildirmaydi. Muhimi shartnoma imtiyozining kimga berilishi, treaty abuse xavfining qanday aniqlanishi va davlatning daromad bazasi qanday himoyalanişidir.

Rivojlanayotgan mamlakat uchun 6-harakatning yana bir foydasi shundaki, u davlatlar o'rtasidagi "eng qulay shartnoma orqali eng kam soliq" raqobatini yumshatadi. Real iqtisodiy faoliyatga asoslangan investitsiya uchun huquqiy aniqlik saqlanadi, biroq sun'iy treaty shopping imkoniyati qisqaradi.

13-harakat (Action)ni O'zbekiston uchun katta amaliy salohiyatga ega bo'lgan minimal standartlardan biri sifatida baholash mumkin. Buning asosiy sababi shundaki, transmilliy korxonaning O'zbekistondagi faoliyatini faqat mahalliy korxona hisobotlari asosida tahlil qilish butun guruhning global soliq holatini to'liq tushunish uchun yetarli emas. Buning uchun guruhning boshqa mamlakatlardagi daromadlari, foydasi, xodimlari, aktivlari va to'lagan soliqlari to'g'risidagi ma'lumotlar ham zarur.

Taqdim etilgan faylda Action 13 doirasidagi hujjatlashtirish tizimi uch darajali tuzilma orqali ifodalangan: asosiy hujjat (Master File), mahalliy hujjat (Local File) va mamlakatlar kesimidagi hisobot (Country-by-Country Report — CbCR). Ushbu hujjatlar bir-birini to'ldiradi. Asosiy hujjat (Master File) transmilliy guruhning umumiy biznes modeli va transfer narxlash siyosati haqida ma'lumot beradi. Mahalliy hujjat (Local File) muayyan mamlakatdagi korxonaning nazorat qilinadigan bitimlari va ularning narxlash shartlarini yoritadi. Mamlakatlar kesimidagi hisobot (Country-by-Country Report — CbCR) esa yirik transmilliy korxonalar guruhining daromadlari, foydasi, xodimlari, aktivlari va to'langan soliqlari bo'yicha asosiy ko'rsatkichlarni mamlakatlar kesimida aks ettiradi.

CbCRni oddiy "yana bitta hisobot" deb ko'rish xato. Uning asosiy qiymati — riskni ko'rsatishida. Masalan, bir yurisdiksiyada juda katta foyda, juda kam xodim va juda kam moddiy aktiv mavjud bo'lsa, bu avtomatik ravishda qoidabuzarlik emas. Ammo soliq ma'muriyati uchun tekshirilishi kerak bo'lgan signal paydo bo'ladi.

OECDning 2025-yilgi o'zaro baholash (peer-review) materiallariga ko'ra, O'zbekistonda mamlakatlar kesimidagi hisobotni (Country-by-Country Reporting — CbCR) taqdim etish majburiyati hali joriy etilmagan. Shu munosabat bilan mamlakatga Action 13 talablarini amalga oshirish uchun zarur ichki huquqiy va ma'muriy bazani imkon qadar tez shakllantirish, hisobotlarni xalqaro miqyosda almashish uchun vakolatli organlar o'rtasidagi tegishli bitimlarni (qualifying competent authority agreements) yo'lga qo'yish hamda axborotning maxfiyligi

(confidentiality), izchilligi (consistency) va undan faqat belgilangan maqsadlarda foydalanilishini (appropriate use) ta'minlash tavsiya etilgan.

Bu borada asosiy xulosa shuki, CbCR tizimini joriy etish faqat Soliq kodeksiga tegishli yangi normani kiritish bilan cheklanmaydi. Uning samarali ishlashi uchun hisobotlarni qabul qiluvchi axborot texnologiyalari tizimi, soliq xavflarini tahlil qilish modeli, transfer narxlash bo'yicha malakali mutaxassislar, axborot maxfiyligini ta'minlovchi tartib-taomillar va xalqaro axborot almashinuvi mexanizmlari o'zaro uyg'un holda faoliyat yuritishi zarur. Aks holda, katta hajmdagi ma'lumotlar to'planishiga qaramay, ulardan soliq xavflarini aniqlash va budjet tushumlarini himoya qilishda samarali foydalanish qiyinlashadi.

OECDning global ma'lumotlarida CbCR qonunchiligini joriy etgan yurisdiksiyalar va xalqaro axborot almashinuvi aloqalari soni bo'yicha keng qamrovli natijalar qayd etilgan. Xususan, bir hisobotda 120 ta Inclusive Framework a'zosi tegishli qonunchilikni joriy etgani va qariyb 4 650 ta ikki tomonlama axborot almashinuvi aloqasi (bilateral exchange relationships) mavjudligi ko'rsatilgan. OECDning 2025-yildagi alohida e'lonida esa hisobot taqdim etish majburiyatini joriy qilgan yurisdiksiyalar soni 120 tadan oshgani, xalqaro axborot almashinuvi aloqalari esa 4 900 tadan ko'paygani ta'kidlangan. Ushbu raqamlar turli hisobotlar va e'lonlarga tegishli bo'lgani sababli, ularni taqqoslashda ma'lumotlarning e'lon qilingan sanasi va qamrovini hisobga olish lozim.

Xalqaro soliq tizimida qoidalar mavjud bo'lsa ham, ikki davlat ularni turlicha talqin qilishi mumkin. Natijada bir xil daromad ikki davlatda soliqqa tortilishi yoki shartnoma qoidalari bo'yicha nizo paydo bo'lishi mumkin. Action 14-harakatning vazifasi o'zaro kelishuv tartibi orqali bunday nizolarni samarali, o'z vaqtida va halol muzokara asosida yechish imkoniyatini yaratishdir.

Action 14 doirasida o'zaro kelishuv tartibining (Mutual Agreement Procedure — MAP) samaradorligini ta'minlashga qaratilgan uchta asosiy element ajratiladi. Birinchisi, MAP bo'yicha majburiyatlarni belgilangan muddatlarda va vijdonan (good faith) bajarishdir. Ikkinchisi, xalqaro soliq nizolarini ko'rib chiqish va hal etish uchun samarali ma'muriy jarayonlarni yo'lga qo'yishdan iborat. Uchinchisi esa tegishli talablarga javob beradigan soliq to'lovchilarning (eligible taxpayers) MAP mexanizmidan foydalanish imkoniyatini kafolatlashdir. Ushbu elementlar xalqaro soliq shartnomalarini qo'llashda yuzaga keladigan nizolarni o'zaro kelishuv asosida hal etish, ikki karra soliqqa tortilish xavfini kamaytirish va soliq to'lovchilarning huquqiy aniqligini oshirishga xizmat qiladi.

O'zbekiston bo'yicha OECD ma'lumotida mamlakat hali Action 14 peer-reviewidan o'tmagan. 2023-yilgi materialda 54 ta shartnoma va MAP funksiyasida boshqa vazifalar bilan birga ishlayotgan ikki nafar xodim qayd etilgan.

MAPning investitsiya muhitidagi ahamiyati ko'pincha yetarlicha baholanmaydi. Investor uchun soliq stavkasi bilan bir qatorda soliq nizosi yuzaga kelganda uni qanday hal qilish mumkinligi ham muhim. Shuning uchun

MAP xalqaro soliq tizimining faqat “nizo chiqqandan keyingi” mexanizmi emas, u soliq aniqligi va investitsiya xavfini boshqarish vositasidir.

OECD 2025-yilda Action 14 bo'yicha o'zaro baholash (peer-review) metodologiyasini soddalashtirib, xalqaro soliq nizolarini o'zaro kelishuv tartibi (Mutual Agreement Procedure — MAP) orqali hal etish bo'yicha yetarli amaliy tajribaga ega bo'lmagan yurisdiksiyalar uchun alohida soddalashtirilgan baholash tartibini joriy etdi. Ushbu yondashuv rivojlanayotgan mamlakatlarda MAP mexanizmlarini bosqichma-bosqich rivojlantirish, mavjud institutsional imkoniyatlarni hisobga olgan holda baholash jarayonini tashkil etish va maqsadli salohiyatni oshirish choralari (targeted capacity building) qo'llashga qaratilgan. Bu esa mamlakatlarga xalqaro soliq nizolarini hal etish mexanizmlarini takomillashtirishda amaliy yordam ko'rsatish imkonini beradi.

5, 6, 13 va 14 harakatlarni alohida o'rganish zarur, ammo ularni mustaqil siyosatlar deb qarash ularning haqiqiy qiymatini kamaytiradi. 5-harakat shaffoflikni yaratadi; 6 - harakat shartnomaviy bo'shliqlarni yopadi; 13-harakat MNE haqida ma'lumot beradi; 14-harakat nizoni hal qilish kanalini yaratadi.

-5-harakat — “Qaysi soliq rejimi yoki ruling xalqaro zararli ta'sir yaratishi mumkin?”

- 6-harakat — “Kim shartnoma imtiyozidan foydalanishi kerak va kim undan sun'iy foydalanmoqda?”

- 13-harakat — “MNEning global foydasi, xodimlari, aktivlari va soliqlari qayerda joylashgan?”

- 14-harakat — “Davlatlar o'rtasida nizo chiqsa, uni qanday qilib o'z vaqtida va samarali hal qilamiz?”

Demak, minimum standartlar soliq ma'muriyatining “axborot → risk → huquqni qo'llash → nizoni hal qilish” tizimini shakllantiradi. Shu nuqtayi nazardan ular oddiy compliance majburiyati emas, balki davlatning xalqaro soliq boshqaruvi salohiyatini oshiruvchi institutsional infratuzilmadir.

Birinchi ustun (Pillar One) xalqaro soliqqa tortishda qaysi davlat foydani soliqqa tortish huquqiga ega? degan asosiy savolga qaratilgan. Raqamli iqtisodiyot sharoitida transmilliy kompaniya muayyan mamlakat bozoridan katta daromad olishi mumkin, biroq ushbu mamlakatda sezilarli jismoniy ishtirokga ega bo'lmayligi mumkin. Masalan, AQShda joylashgan Google kompaniyasining YouTube va Google Ads xizmatlaridan O'zbekiston foydalanuvchilari foydalanadi. Bunday vaziyatda xizmatlar orqali O'zbekiston bozoridan daromad olinishi mumkin, bu esa bozor mamlakatining ushbu daromadni soliqqa tortish huquqi masalasini yuzaga keltiradi. Pillar One aynan bozor yurisdiksiyalariga muayyan shartlar asosida yirik transmilliy kompaniyalar foydasining bir qismini soliqqa tortish huquqini berishga qaratilgan.

OECD hisob-kitoblariga ko'ra, Pillar One doirasida har yili taxminan 200 milliard AQSh dollari miqdoridagi foyda bo'yicha soliqqa tortish huquqining bir qismi bozor yurisdiksiyalari foydasiga qayta taqsimlanishi, natijada esa global miqyosda yiliga qariyb 13–36 milliard AQSh dollari miqdorida qo'shimcha soliq tushumlari yuzaga kelishi mumkin. Ushbu hisob-kitoblar 2021-yil ma'lumotlariga

asoslangan. OECD baholashlarida, shuningdek, bunday qayta taqsimlash natijasida rivojlanayotgan mamlakatlar uchun olinadigan qo'shimcha daromadning mavjud soliq tushumlariga nisbatan ulushi ayrim rivojlangan mamlakatlardagiga qaraganda kattaroq bo'lishi mumkinligi qayd etilgan.

Ikkinchi ustun (Pillar Two) xalqaro soliqqa tortishda yirik transmilliy kompaniyalar kamida qancha soliq to'lashi kerak? degan savolga javob beradi. Taqdim etilgan faylda ushbu mexanizm yillik konsolidatsiyalashgan daromadi 750 million yevro yoki undan yuqori bo'lgan yirik transmilliy korxonalar guruhlariga nisbatan qo'llaniladigan 15 foizlik global minimal soliq konsepsiyasi orqali tushuntirilgan. Agar guruh tarkibidagi tegishli yurisdiksiyada samarali soliq stavkasi 10 foizni tashkil etsa, belgilangan shartlar asosida soliq yukini minimal darajaga yetkazish uchun qo'shimcha soliq (top-up tax) undirish masalasi yuzaga keladi.

Taqdim etilgan materialda Pillar Two joriy etilishi natijasida yiliga taxminan 220 milliard AQSh dollari miqdorida qo'shimcha soliq tushumlari olinishi mumkinligi qayd etilgan. Bu ko'rsatkich global korporativ daromad solig'i tushumlarining qariyb 9 foiziga teng deb baholangan. Mazkur raqamlar xalqaro soliq islohotining dastlabki iqtisodiy baholashlariga asoslanadi va ularni kafolatlangan amaldagi tushum sifatida talqin qilish to'g'ri emas.

Shu bilan birga, muhim metodologik farqni saqlash lozim: Pillar Two BEPS bo'yicha dastlabki to'rtta minimal standartdan biri emas, balki BEPS 2.0 doirasida ishlab chiqilgan keyingi xalqaro soliq islohotining tarkibiy qismidir.

Demak, birinchi ustun (Pillar One) va ikkinchi ustun (Pillar Two) dastlabki BEPS minimal standartlarini almashtirmaydi, balki xalqaro soliq tizimini isloh qilishning keyingi bosqichini ifodalaydi. Birinchi ustun (Pillar One) soliqqa tortish huquqini mamlakatlar o'rtasida taqsimlashga, ikkinchi ustun (Pillar Two) esa yirik transmilliy korxonalar guruhlariga uchun minimal samarali soliq yukini ta'minlashga qaratilgan.

O'zbekistonning hozirgi pozitsiyasini uch qatlamda ko'rish mumkin: Inclusive Frameworkga a'zolik; minimum standartlarni milliy qonunchilik va ma'muriy amaliyotga joriy qilish; Two-Pillar va xalqaro axborot almashinuvi kabi keyingi mexanizmlarga moslashish.

O'zbekistonning 2023-yilda Inclusive Frameworkga qo'shilgani, BEPS 15 Actioni va Two-Pillar Solutionda ishtirok etishi hamda 2026-yil 15-iyulda MAAC imzolagani qayd etilgan. Ushbu zanjirni Inclusive Framework → BEPS Actions → Minimum Standards → Two-Pillar Solution → xalqaro axborot almashinuvi ko'rinishida ifodalash mumkin.

Ammo OECD peer-reviewlari har bir bosqichning real holati bir xil emasligini ko'rsatadi. Action 5da tizim mavjud, lekin ayrim exchange jarayonlari takomillashtirilishi kerak. Action 6da shartnomalar tarmog'i mavjud, lekin minimum standardga to'liq moslik yetarli emas. 13-harakatda CbCR hali joriy qilinmagan. 14-harakatda esa peer-review hali to'liq o'tmagan. Shuning uchun O'zbekistonning xalqaro soliq integratsiyasini "a'zolik" emas, "institutsional moslashish" jarayoni sifatida baholash maqsadga muvofiq.

BEPSga qarshi mexanizmlar davlatning korporativ soliq bazasini himoya qilishga xizmat qiladi. Ayniqsa korporativ daromad solig'iga nisbatan ko'proq tayanadigan rivojlanayotgan mamlakatlar uchun foydaning sun'iy ko'chirilishi sezilarli fiskal xavf tug'dirishi mumkin.

CbCR va tax ruling exchange mexanizmlari davlatga MNEning xalqaro faoliyati haqida ko'proq ma'lumot beradi. Bu ma'lumot transfer pricing, treaty abuse va boshqa BEPS xavflarini riskga asoslangan usulda tanlash imkonini beradi.

Action 6 va Action 14 faqat davlat daromadini oshirishga qaratilmagan. Ular investor uchun shartnoma imtiyozlarining chegarasini va soliq nizolarini hal qilish yo'lini aniqlashtiradi. Bu uzoq muddatli investitsiya qarorlarida muhim.

Rivojlanayotgan mamlakatlarda xalqaro soliq standartlarini samarali joriy etish uchun bosqichma-bosqich amalga oshirish muddatlari (phased implementation timelines), kam xarajatli axborot texnologiyalari vositalari (low-cost IT tools), maqsadli texnik ko'mak (targeted technical assistance), institutsional salohiyatni oshirish dasturlari (capacity building) hamda o'zaro kelishuv tartibi bo'yicha soddalashtirilgan baholash mexanizmlari (simplified MAP peer review) muhim ahamiyatga ega. Bunday yondashuv cheklangan moliyaviy, texnologik va kadrlar resurslari sharoitida xalqaro standartlarni izchil joriy etish imkonini beradi. Bunda asosiy maqsad xalqaro standartlar talablarini pasaytirish emas, balki ularni mamlakatning mavjud institutsional salohiyati va texnik imkoniyatlarini hisobga olgan holda, aniq belgilangan bosqichlar asosida amalga oshirishdan iborat.

2025-yilgi OECD yondashuvi peer-review va monitoring jarayonlarini soddalashtirishga qaratilgan. Action 5 monitoringining ayrim yo'nalishlari uch yillik siklga o'tkazilishi, Action 6 peer-review davriyligining kamaytirilishi va Action 14 bo'yicha soddalashtirilgan review rivojlanayotgan mamlakatlarga resursni real soliq xavflariga yo'naltirish imkonini beradi.

1-jadval

O'zbekistonning holati: umumlashtirilgan baho

Yo'nalish	Holat	Asosiy masala	Ustuvor vazifa
Action 5	Joriy etilmoqda, tavsiyalar bor	Future rulings va exchange jurisdictions	Axborot yig'ish va timely exchange
Action 6	Qisman mos	55 shartnomadan 5 tasi reviewda mos	PPT/LOB va shartnomalarni moslashtirish
Action 13	Hali joriy qilinmagan	Huquqiy baza, exchange va appropriate use	CbCR + IT + risk-tahlil
Action 14	Peer-reviewdan hali o'tmagan	MAP institutsional salohiyati	Kompetent organ va protseduralar
Pillar One	Xalqaro hamkorlik doirasida	Maxsus threshold va shartlar	Market-jurisdiction ta'sirini baholash
Pillar Two	Xalqaro tizimda ishtirok	Milliy implementatsiya ta'siri	MNE va top-up tax modelini baholash
MAAC (Multilateral Convention on Mutual Administrative	Taqdim etilgan faylga ko'ra 2026-	Amaliy exchange salohiyati	Ichki va texnik tayyorgarlik

Assistance in Tax Matters.) - Soliq masalalarida o'zaro ma'muriy yordam ko'rsatish to'g'risidagi ko'p tomonlama konvensiya.	yil 15-iyulda imzolangan		
---	--------------------------	--	--

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston uchun xalqaro soliq integratsiyasining asosiy muammosi standartlarning mavjudligi emas, ularni yagona ishlaydigan institutsional tizimga aylantirishdir.

Action 5 O'zbekistonning soliq imtiyozlari siyosatida fiskal samaradorlik va xalqaro shaffoflikni birgalikda baholashni talab qiladi. Action 6 shartnomalarni faqat ikki karra soliqqa tortishni kamaytiruvchi hujjat emas, treaty abusega qarshi himoya mexanizmi sifatida ko'rishni talab qiladi.

Action 13 O'zbekiston uchun ma'lumotga asoslangan soliq ma'muriyatiga o'tish imkoniyatini yaratadi, ammo buning uchun IT, kadr va maxfiylik infratuzilmasi zarur.

Action 14 xalqaro soliq tizimining muvozanatlovchi elementi bo'lib, soliq nazoratining kuchayishi bilan bir vaqtda nizolarni hal qilish salohiyatini ham oshirishni talab qiladi.

Pillar One va Pillar Two dastlabki to'rtta minimum standartning o'rnini bosmaydi; ular xalqaro soliq islohotining keyingi qatlamidir.

Rivojlanayotgan mamlakat uchun eng maqbul model "standart + salohiyat" dir: qonunchilik, kadrlar, IT, axborot almashinuvi, maxfiylik va protsessual kafolatlar birga rivojlanishi kerak.

XULOSA

BEPS minimum standartlari xalqaro soliq tizimining texnik qo'shimchasi emas. Ular davlatlar o'rtasidagi soliq raqobati, axborot assimetriyasi va xalqaro soliq nizolarini boshqarishga qaratilgan institutsional kelishuvdir. Action 5, 6, 13 va 14ning minimum standard sifatida ajratilishi ularning bir mamlakat doirasidan chiqib ketadigan ta'siriga ega ekanligi bilan izohlanadi.

Action 5 shaffoflikni, Action 6 shartnoma himoyasini, Action 13 MNElar haqidagi global axborotni, Action 14 esa nizolarni hal qilish kanalini yaratadi. Ularning birgalikdagi ishlashi soliq ma'muriyatining "axborot — risk — huquqni qo'llash — nizoni hal qilish" siklini shakllantiradi.

O'zbekiston uchun eng muhim xulosa shuki, xalqaro soliq integratsiyasi "a'zo bo'lish" bilan tugamaydi. 2023-yildagi Inclusive Framework a'zoligi milliy implementatsiya va amaliy samaradorlik bosqichining boshlanishidir. OECD peer-reviewlari Action 5, 6, 13 va 14 bo'yicha rivojlanish darajasi turlicha ekanini ko'rsatadi. Demak, O'zbekiston uchun asosiy vazifa xalqaro standartlarni nusxalash emas, ularni milliy soliq ma'muriyati salohiyatiga mos ravishda ishlaydigan institutlarga aylantirishdir.

Rivojlanayotgan mamlakatlar nuqtayi nazaridan BEPS minimum standartlarining qiymati faqat qo'shimcha soliq tushumida emas. Ular davlatning xalqaro axborotga kirishini kengaytiradi, investitsiya uchun huquqiy aniqlikni oshiradi, zararli soliq raqobatini yumshatadi va soliq ma'muriyatining institutsional salohiyatini kuchaytiradi. Shu ma'noda BEPS minimum standartlari rivojlanayotgan davlatlar uchun faqat xalqaro majburiyat emas, balki fiskal suverenitetni mustahkamlash vositasidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. <https://www.oecd.org/en/topics/base-erosion-and-profit-shiftingbeps.html#:~:text=100%2D240%20billion%20in%20lost>
2. OECD. (2025). A Decade of the BEPS Initiative. OECD Publishing.
3. OECD. (2025). Recognising progress and reducing burdens in the BEPS minimum standards.
4. OECD. (2025). Harmful Tax Practices: 2024 Peer Review Reports on the Exchange of Information on Tax Rulings — Uzbekistan.
5. OECD. (2023). Prevention of Tax Treaty Abuse: Sixth Peer Review Report on Treaty Shopping — Uzbekistan.
6. OECD. (2025). Country-by-Country Reporting: Compilation of 2025 Peer Review Reports — Uzbekistan.
7. OECD. (2023). Making Dispute Resolution Mechanisms More Effective: Consolidated Information on Mutual Agreement Procedures — Uzbekistan.
8. OECD. (2025). Countering harmful tax practices: New peer review results show strong compliance with BEPS Action 5 minimum standard.
9. OECD. (2025). Progress continues in strengthening tax transparency through Country-by-Country reporting.
10. OECD. (2025). Inclusive Framework on BEPS reports continuing progress towards making tax dispute resolution more effective.
11. OECD. (2023). Uzbekistan joins the OECD/G20 Inclusive Framework on BEPS and participates in the agreement to address tax challenges arising from the digitalisation of the economy.
12. Минимальные стандарты BEPS. Foydalanuvchi tomonidan taqdim etilgan 15 betlik tahliliy material.

Mas'ul muharrir: Beglayev Uchqun

Musahhih: Boltayev Nurali

Sahifalovchi va dizaynerlar: Normurodov Sarvar,
Sharipov Shoxruh

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Agrobiznes, fan va texnologiyalar" ilmiy-amaliy elektron jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul hisoblanadi. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqolalar, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta: licht-1989@mail.ru

Jurnalning telegram manzili: t.me/agrobiznes_elektronjurnal

Telefon raqami: +998939018320, +998934393000

Jurnal rasmiy sayti: <https://www.agrobiznesjournal.uz>

"Agrobiznes, fan va texnologiyalar" ilmiy-amaliy elektron jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 30.11.2024-yildagi №364/5-sonli qarori bilan 08.00.00-Iqtisodiyot fanlari bo'yicha, 08.05.2025-yildagi №370/5-sonli qarori bilan 06.00.00-Qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga kiritilgan.

"Agrobiznes, fan va texnologiyalar" ilmiy-amaliy elektron jurnali 2023-yil 23-maydan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **C-5669225** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №083688